

Oponentský posudek disertační práce

Mgr. Hany Šlachtové:

Zdravotní ukazatele souboru respondentů a non-respondentů dotazníkového šetření

Práce mgr. Šlachtové je členěna do 7 kapitol, zahrnuje 40 tabulek a 22 obrazových dokumentací a je doplněna 10 přílohami obsahujícími jednak použité dotazníky, manuály a podrobné statistické zpracování vybraných výsledků. Autorka cituje téměř 200 odkazů na literaturu a uvádí přehled vlastní publikační činnosti, z něhož vyplývá, že je autorkou nebo spoluautorkou 5 publikací v impaktovaných časopisech (1krát jako první autor), 1 monografie, 16 publikací v recenzovaných časopisech (8 krát jako první autora), 1 skript.

Mgr. Šlachtová poskytuje v disertační práci jednak cenné metodické informace, jednak i důležité výsledky vlastního šetření.

Metodický přínos spatřuji v přehledně zpracovaných teoretických kapitolách:

- (1) o zdraví a jeho determinantech, kde se zaměřuje především na socioekonomické determinanty, historii jejich zkoumání, jejich měření, jejich deprivaci, a souvislosti se způsobem života, pojednává i o nerovnosti ve zdraví,
- (2) o typech epidemiologických studií a jejich využití pro hodnocení vztahů mezi socioekonomickým stavem a zdravím
- (3) a v diskusní kapitole, kde v rámci porovnávání a interpretace vlastních výsledků přináší rozsáhlé dokumentované poznatky o faktorech, které ovlivňují návratnost dotazníků v epidemiologických studiích
- (4) v metodice vlastní práce, kde popisuje zajímavě pojatý design své studie a zejména uvádí použité statistické metody, z nichž vedle obvyklých použila i méně užívanou metodu „rozhodovacích stromů“ pro určení rizikových skupin populace, na které by měla být prioritně zaměřena zdravotní intervence.

Z tohoto úhlu pohledu vítám jednak dosavadní obsáhlou publikační činnost autorky, v níž řadu metodických informací již poskytla, stejně jako její souhlas s využitím disertační práce pro výukové účely.

Předmětem práce bylo porovnání výsledků dvou dotazníkových studií zaměřených na analýzu vztahů zdravotního stavu, životního stylu a socioekonomického statusu. V obou studiích byl použit stejný dotazník, ale rozdílná metoda distribuce, což se projevilo různě vysokou návratností. Proto autorka oslovila členy vybraného souboru ze druhé studie s žádostí o participaci pomocí modifikované a podstatně zkrácené verze původního dotazníku, která obsahovala vybraných 11 stěžejních otázek. Cílem práce bylo porovnání těchto dílčích výsledků a vyhodnocení validity té dílčí studie, kde byla návratnost nízká.

Obě studie byly podpořeny granty (IGA MZ ČR a dotací Moravskoslezského kraje – MSK), byly realizovány ve dvouletém odstupu. Metodicky byly velmi pečlivě připraveny: vzhledem k tomu, že autorka se spolupracovníky vypracovali vlastní originální dotazník, předcházela celému šetření pilotní studie k jeho ověření. Ve studii IGA bylo organizováno opakované šetření u části reprezentativně vybraného souboru k ověření stability a spolehlivosti výpovědí respondentů. Respondenti byli kontaktováni poštou. Ve studii MSK byly dotazníky administrovány při osobním kontaktu a stejným způsobem byli znovu osloveni ti, kteří na žádost o participaci ve studii nereagovali (non-respondenti). Ke zpracování výsledků a statistickému vyhodnocení dat byly použity relevantní statistické metody.

Výsledky a vzájemná porovnání jsou přehledně a podrobně dokumentovány v tabulkách či obrázcích, doprovázených dobře formulovaným komentářem. Diskuse je zaměřena na rozbor hlavního cíle disertační práce, tj. na porovnání výsledků šetření s nízkou a s vyšší návratností. Závěr stručně a výstižně shrnuje důležité výsledky z oblasti zkoumaných vztahů socioekonomických ukazatelů k životnímu stylu a ke zdraví a rovněž potvrzení předem definované hypotézy o shodě výsledků ze šetření s nízkou a průměrnou návratností.

Přestože řada výsledků potvrdila očekávané vztahy, publikované zahraničními i našimi autory ve starších šetřeních, je práce cenná proto, že autorka vytypovala znaky pro sledované kategorie (zdraví, způsobu života, socioekonomického statusu) vhodné pro podobná šetření v české populaci a přispěla tak k obohacení metodiky epidemiologických studií. Také absolutní hodnota výsledků je cenná vzhledem k tomu, že obě šetření byla prováděna za cca 10 let po významné společenské transformaci a v regionu, který byl v oblasti hospodářských a tedy i sociálních a ekonomických změn zasažen více než jiné oblasti České republiky.

Předmětem práce bylo porovnání výsledků dvou dotazníkových studií zaměřených na analýzu vztahů zdravotního stavu, životního stylu a socioekonomického statusu. V obou studiích byl použit stejný dotazník, ale rozdílná metoda distribuce, což se projevilo různě vysokou návratností. Proto autorka oslovila členy vybraného souboru ze druhé studie s žádostí o participaci pomocí modifikované a podstatně zkrácené verze původního dotazníku, která obsahovala vybraných 11 stěžejních otázek. Cílem práce bylo porovnání těchto dílčích výsledků a vyhodnocení validity té dílčí studie, kde byla návratnost nízká.

Obě studie byly podpořeny granty (IGA MZ ČR a dotací Moravskoslezského kraje – MSK), byly realizovány ve dvouletém odstupu. Metodicky byly velmi pečlivě připraveny: vzhledem k tomu, že autorka se spolupracovníky vypracovali vlastní originální dotazník, předcházela celému šetření pilotní studie k jeho ověření. Ve studii IGA bylo organizováno opakované šetření u části reprezentativně vybraného souboru k ověření stability a spolehlivosti výpovědí respondentů. Respondenti byli kontaktováni poštou. Ve studii MSK byly dotazníky administrovány při osobním kontaktu a stejným způsobem byli znovu osloveni ti, kteří na žádost o participaci ve studii nereagovali (non-respondenti). Ke zpracování výsledků a statistickému vyhodnocení dat byly použity relevantní statistické metody.

Výsledky a vzájemná porovnání jsou přehledně a podrobně dokumentovány v tabulkách či obrázcích, doprovázených dobře formulovaným komentářem. Diskuse je zaměřena na rozbor hlavního cíle disertační práce, tj. na porovnání výsledků šetření s nízkou a s vyšší návratností. Závěr stručně a výstižně shrnuje důležité výsledky z oblasti zkoumaných vztahů socioekonomických ukazatelů k životnímu stylu a ke zdraví a rovněž potvrzení předem definované hypotézy o shodě výsledků ze šetření s nízkou a průměrnou návratností.

Přestože řada výsledků potvrdila očekávané vztahy, publikované zahraničními i našimi autory ve starších šetřeních, je práce cenná proto, že autorka vytypovala znaky pro sledované kategorie (zdraví, způsobu života, socioekonomického statusu) vhodné pro podobná šetření v české populaci a přispěla tak k obohacení metodiky epidemiologických studií. Také absolutní hodnota výsledků je cenná vzhledem k tomu, že obě šetření byla prováděna za cca 10 let po významné společenské transformaci a v regionu, který byl v oblasti hospodářských a tedy i sociálních a ekonomických změn zasažen více než jiné oblasti České republiky.

Pochvalně bych chtěla vyzdvihnout i precizní formální zpracování a jasně formulovaný text; je jisté, že autorka dokáže nejen vybrat podstatné informace z širokého okruhu odborné literatury vztahující se k tématu, ale také srozumitelně a čtivě vyjádřit i obtížné odborné pasáže vlastní práce.

Dotaz: na několika místech autorka zmiňuje problematiku ochrany osobních dat a neochotu respondentů odpovídat na některé otázky; pro klinické i epidemiologické studie platí v tomto ohledu přísná pravidla a jejich dodržování pečlivě střeží etické komise.

Jak v tomto kontextu posuzuje autorka práci hromadných sdělovacích prostředků – nejen bulvárních, ale i tzv. seriózních, které si s ochranou osobnosti mnoho starostí nedělají?

Závěr:

Mgr. Hana Šlachtová v předložené disertační práci prokázala dobrou způsobilost k vědecké práci, disertační práce splňuje předepsané nároky a proto doporučuji ji a podle výsledku i udělení titulu Ph.D. podle ustanovení § 47 Vysokoškolského zákona 111/98 Sb.

Prof. MUDr. Drahošlava Hrubá, CSc.,
Ústav preventivního lékařství, LF MU Brno

V Brně, 19. ledna 2009